

«Վան» գործողություն: 1981 թ. սեպտեմբերի 24-ին չորս հայ երիտասարդներ գրոհեցին Փարիզի Հոսման պողոտայի վրա գտնվող թուրքական հյուպատոսարանը եւ գրավելով այն մոտ վաթսուն մարդու պատանդ վերցրին: Սկսվեց Հայաստանի Ազատագրության Հայ Գաղտնի Բանակի (ԱՍԱԼԱ) «Եղիա Քեշիշյան» մարտախմբի «Վան» գործողությունը: Փոխհրաձգության ժամանակ հյուպատոսարանի թուրք հսկիչ-պահապանը սպանվեց, երկու հայ գրոհային՝ Վազգեն Սիսլյանն ու Հակոբ Ջուլֆայանը վիրավորվեցին: Սակայն նրանց մարտընկերներ՝ Գեորգ Գյուզեյանն ու Արամ Բասմաջյանը պաշարումը շարունակեցին եւ երկար բանակցություններից հետո համաձայնվեցին պատանդներին բաց թողնել պայմանով, որ իրենց նկատմամբ քաղաքական դատ տեղի ունենա: Դատավարությունը տեղի ունեցավ 1984 թ. հունվարին՝ Փարիզում, մարտիկները դատապարտվեցին 7 տարվա ազատազրկման: Արամ Բասմաջյանը կասկածելի պայմաններում զոհվեց բանտում, իբրեւ թե ինքնասպանություն գործեց: Ներկայացված նյութը վերցված է «Հայերի դատը Փարիզի երդվյալների ատյանում» գրքից, թարգմանիչ՝ Գրիգոր Ջանիկյան:

Դատարանի Նախագահի հարցերը Արամ Բասմաջյանին

ՀԱՅԵՐԻ ԴԱՏՎ ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԴՎՅԱԼՆԵՐԻ ԱՅՅԱՆՈՒՄ

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ԳՐԻԳՈՐ ՋԱՆԻԿՅԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏ

Երեքշաբթի, 24-ը հունվարի 1984 թ.

ՆԱԽԱԳԱՀ - Պարոն Բասմաջյա՛ն, հիշեցնեմ, որ դուք ծնվել եք 1960 թվականի մարտի 25-ին, Բեյրութում, Ավետիս եւ Գյուլեն Բասմաջյանների ընտանիքում: Լիբանանում ունեք ձեզնից մեծ երկու քույր եւ մի եղբայր, որը բնակվում է Ավստրալիայում: Ի՞նչ է անում նա այնտեղ:

ԲԱՍՄԱՋՅԱՆ - Թող մայրս խոսի իմ եղբոր մասին, քանի որ երբ մեկնել է, ես երեք տարեկան եմ եղել:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Դա նշանակում է, որ իրականում նրան չեք ճանաչում: Իսկ ձեր քույրերն ի՞նչ մասնագիտություն ունեն:

ԲԱՍՄԱՋՅԱՆ - Մեկը ամուսնացած է, մյուսն ասեղնագործությամբ է զբաղվում:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Դուք միշտ ձեր ծնողների հետ եք ապրել: Ձեր հայրը շենքի պահակ է: Լսեցիք, անշուշտ, հարցը, որ տվեցի Գյուզեյանին՝ ի՞նչ կարող եք ասել ձեր ընտանիքի անցյալի մասին: Սկսելով դեռեւս Հայաստանից: Ձեր նախնիները հայտնի դեպքերից տուժե՞լ են: Այդ հանգամանքո՞վ է մասամբ պայմանավորվում կամ բացատրվում ձեր զինվորագրվելը ԱՍԱԼԱ-ին: Ինչպե՞ս է ձեր ընտանիքն իրեն զգում Բեյրութում:

ԲԱՍՄԱՋՅԱՆ - Ես իմ ընտանիքում ապրել եմ մինչեւ տասնյոթը տարեկան դառնալս: Դեպքերը մեզ՝ ինձ ու քրոջս ստիպել են փոխադրվել Բուրջ Համուդ՝ հայկական թաղ...

Ես կարող եմ այսպես ներկայացնել իմ ընտանիքը՝ մեծ հայրս, ինչպես իր բոլոր եղբայրները, զոհ են գնացել ցեղասպանությանը, հայրս, որ յոթը տարեկան է եղել, պատահաբար կարողացել է փրկվել, բայց կրած զրկանքներից յոթը տարի անդամալուծվել է: Դեպքերի ժամանակ նա երեք ամսական է եղել, հաջորդ հինգ տարիներին այնպիսի զրկանքներ է կրել (անգամ ուտելու հաց չի գտել), որ մարմինը փայտացել է: Մեծ մայրս իր հերթին, արքայի ճանապարհին, ջարդերի ժամանակ մի լքված երեխա է գտել, որդեգրել:

ՆԱԽԱԳԱՀ (թարգմանին - խմբ.) - Ինչո՞ւ նա այդքան քիչ է խոսում իր մասնագիտության մասին: Մանրամասնություններ չի ուզում հաղորդել, որովհետև այդ ամենը ԱՍԱԼԱ-ի՞ հետ է առնչվում: Արդյո՞ք նա, եթե կարելի է այդպես ասել, վարձատրվել է այն կազմակերպության կողմից, որին պատկանել է:

ԲԱՍՍԱԶՅԱՆ - Ես Բանակից գումար չեմ ստացել:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Դժվար է պատկերացնել, որ նրա հայրը՝ շենքի պահակն է որդու ծախսերը հոգացել: Նա կարո՞ղ է մեզ պատմել իր անցած ուղու մասին:

ԹԱՐԳՄԱՆ - Ի հարկե, ԱՍԱԼԱ-ի շարքերն անցնելուց առաջ ես քաղաքական կուսակցության անդամ՝ դաշնակցական եմ եղել, սակայն, երբ տեսել եմ, թե ինչպես են հայ երիտասարդները զոհվում ազգային դատի համար, ինքս էլ եմ ցանկացել ռազմական կազմակերպության մաս կազմել:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Հարցս այսպիսին է: Նա ի՞նչ է կարծում, եթե իրենք բնակվեին Միացյալ Նահանգներում, հենց թեկուզ ասենք Ֆրանսիայում, հնարավո՞ր էր, որ զինվորագրվեին նման՝ ինչ-որ տեղ ռազմական (իրենք են այդ բառն օգտագործում) միավորման: Ամենօրյա իրականությունն է նպաստել նրանց ԱՍԱԼԱ-ի շարքերն անցնելուն: Եթե նրանք Լիբանանում՝ պատերազմող երկրում չլինեին, իր կարծիքով, ամեն ինչ այլ կերպ չէ՞ր ընթանա:

ԹԱՐԳՄԱՆ - Կարծում եմ, որ ես կանդամակցեի նման կազմակերպության, քանի որ խնդիրը հայ ժողովրդին է վերաբերում:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Այո՛, բայց դիցուք ԱՍԱԼԱ-ն, ինչպես իրենք են ասում, իր քաղաքական ու ռազմական կառույցներով տեղակայված չլինե՞ր հատկապես Լիբանանում կամ բոլորովին այլ բնույթ ունենա՞ր: Մի՞թե նրանք հանուն պայքարի կթողնեին իրենց ապրած երկիրը եւ կգնային, կհասնեին այնտեղ, որտեղ կլինե՞ր համապատասխան սկզբունքներով գործող կազմակերպություն:

ԹԱՐԳՄԱՆ - Քանի որ Հայկական հարցը դեռեւս լուծված չէ, ի հարկե, ես ռազմական կազմակերպության շարքերն անցնելու որոշում կկայացնեի:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Նույնիսկ, մի անգամ եւս, բնակավայրը թողնելու եւ այնտեղ տեղափոխվելու պայմանով, որտեղ կգտնե՞ր իր ցանկացած կազմակերպությունը:

ԹԱՐԳՄԱՆ - Ի հարկե՛:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Տիկնայք եւ պարոնայք երդվյալներ, Բասմաջյանին հարցեր ունե՞ք տալու:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԵՐԴՎՅԱԼ - Պարոն Բասմաջյանը մեզ ավելի որոշակի կարո՞ղ է ընդհանուր գծերով ներկայացնել ԱՍԱԼԱ-ի գործունեությունն ու պահանջավորությունը:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Որոշ բաներ արդեն ասվեցին: ԱՍԱԼԱ-ն, եթե չեմ սխալվում, Հայոց ցեղասպանության ընդունումն է, ԱՍԱԼԱ-ն, միաժամանակ, տարածքային պահանջ է, հայկական հողերի վերստացում, ԱՍԱԼԱ-ն, դասական կուսակցությունների՝ դաշնակցության, հնչակյանության, թերեւս կարելի է ավելացնել՝ նաեւ համայնավարության անարդյունավետության պատասխանն է:

Ընդհանուր առմամբ այդպես չէ՞ :

ՊԱՇՏՊԱՆ ԴԵՎԵՋՅԱՆ - ճիշտ այդպես է:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Պարոն Գյուզեյանը մոտավորապես դա էր ասում:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԵՐԴՎՅԱԼ - Ուրեմն, ԱՍԱԼԱ-ն իր ծրագրերն իրագործում է միմիայն ահաբեկչակա՞ն միջոցներով:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Մի փոքրիկ դիտողություն՝ երեւի նկատեցիք, որ ես խուսափել եմ եւ պետք է խուսափել «ահաբեկիչ» բառն օգտագործելուց, որը չեմ սիրում: Ամեն ոք էլ մեկ ուրիշի նկատմամբ որոշակի պահի այս կամ այն չափով ահաբեկիչ է: Այժմ կան պետության ղեկավարներ, որոնք իրենց գործունեության որեւէ փուլում «ահաբեկիչ» են կոչվել:

ՊԱՇՏՊԱՆ ԴԵՎԵՋՅԱՆ - Շնորհակալ եմ ձեզնից:

ՆԱԽԱԳԱՀ - Սահմանափակվենք, ուրեմն, «բռնարարք» անվանելով:

ԹԱՐԳՄԱՆ - Նախ եւ առաջ մենք ահաբեկիչներ չենք: Աշխարհի ամեն ժողովուրդ իր տարածքներում իրավունք ունի ազատ ապրելու: Մենք՝ հայերս, կարծում ենք, որ վայելում ենք այդ տարրական իրավունքը: Հենց այս համոզումով ենք մենք մարտնչում:

ՊԱՇՏՊԱՆ ԴԵՎԵՋՅԱՆ - Տիկնայք եւ պարոնայք երդվյալներին կարելի է տեղեկացնել հետեւյալը՝ բոլորը գիտեն, որ գոյություն ունի երկու հայկական մեծ, ընդհատակյա կազմակերպություն, որոնք գաղտնի գործողություններ են կատարում, հետապնդվում են, առանձին անդամներ՝ ձերբակալվում: Մեկը «Հայկական ցեղասպանության արդարության մարտիկներն» է, մյուսը՝ ԱՍԱԼԱ-ն: Ճիշտ է, նրանք ներքին որոշ խնդիրներ ունեն, բայց ներկայացնում են հայկական ընդհատակյա զինված պայքարի երկու հիմնական թելերը:

ՊԱՇՏՊԱՆ ԱՍԼԱՆՅԱՆ - Ծանոթության կարգով կուզեի տիկին երդվյալին տեղյակ պահել, որ դեռեւս նախագահ Վիլսոնն է հայկական տարածքային պահանջատիրությամբ զբաղվելու ցանկություն ի հայտ բերել: ԱՍԱԼԱ-ի մասին խոսելիս, մի կողմ թողնելով աստվածային ու սատանայական բոլոր գաղտնիքները, որոնց մասին ես ոչինչ չգիտեմ, պետք է նկատի ունենալ, որ այդ խմբավորումը միակն է, որ ակնհայտորեն բուռն գործունեություն է ծավալում: Ի հարկե, իմ կարծիքով հայկական ավանդական բոլոր կուսակցություններն էլ պահանջատիրության ձգտել են, բայց ջանքերը կարող են լինել ավել կամ պակաս արդյունավետ, ավել կամ պակաս տեսական ու գործնական: Ինչ վերաբերում է այս տղաներին, նրանք երդվյալ հավատավորներ են, այդ սկզբունքով էլ գործում են:

Արամ Բասմաջյանը եւ պատանդներից մեկը, ով մարտիկների խմբի քաղաքական պահանջներն է ներկայացնում ֆրանսիական ոստիկանությանը, 24 սեպտեմբեր 1981 թ., Փարիզ: